

Uit de Collectie Six

Johannes Spruyt

Tekst Jim van der Meer Mohr

Jan Six (1618-1700), van het beroemde Rembrandtportret, liet zijn nazaten niet alleen een omvangrijke kunstcollectie na, maar ook een groot verzamelinstinct. Talloze schilderijen en objecten van generaties Six werden geschonken aan musea. Maar de misschien wel fraaiste stukken worden tot op de dag van vandaag bewaard in stichtingen in het familiehuis aan de Amstel. Nu bewoond door Bas en Sandy Six. Een serie over deze unieke collectie.

Deze twee portretjes hangen een beetje verscho- len in een kamer, een soort antichambre, die toegang geeft tot de ruimte waar het magistrale ruitportret van Diederik Tulp door Paulus Potter hangt. Je zou er dan ook bijna aan voorbijgaan, als je aandacht niet direct getrokken zou worden door de twee buitengewone lijstjes die de portretjes sie- ren. Ze horen bij de portretjes en vertellen beide hun eigen verhaal over de voorgestelden, de schil- der Johannes Spruyt (1628-1671) en zijn vrouw Judith de Vries (1634-1707).

Stillevenschilder

Veel weten wij niet over de ietwat onbeken- de schilder Johannes Spruyt, maar dat wat wij weten, danken wij aan een aantal artikelen van de hand van dr. Abraham Bredius. Deze kunst- historicus, verzamelaar en oud-directeur van het Mauritshuis was een fervent archiefvorser en heeft tal van levensfeiten van 17de-eeuwse kun- stenaars opgediept en in artikelen en zijn 6-delige reeks *Künstler-Inventare* gepubliceerd. Al in 1890 schonk hij aandacht aan Johannes Spruyt in het tijdschrift *Oud Holland*, dat overigens nog steeds als een toonaangevend kunsthistorisch tijdschrift geldt. Hij noemde Spruyt als 'Amsterdam'sch stillevenschilder' en beschreef enkele werken die hij had gezien. Vervolgens wist hij voor zijn eigen collectie in 1909 een tweetal grote schilderijen

van Spruyt te verwerven, *Hoenders en Eenden aan een plas*. Deze twee schilderijen droegen een valse signatuur van Hondecoeter, maar de signatuur van Spruyt kwam snel tevoorschijn. Beide werken hangen nog steeds in het door hem nagelaten Museum Bredius in Den Haag en zijn de enige twee stukken van Spruyt in een openbare collec- tie in Nederland. Naar aanleiding van deze aan- koop schreef hij in hetzelfde jaar voor *Oud Holland* een korte levensschets. Spruyt, zo schreef hij, 'behoort ontegenzeggelijk tot de voortreffelijksten die wij in zijn genre gehad hebben.'

De schilder was kennelijk niet erg gezond

Johannes Spruyt werd volgens hem in 1627 of 1628 in Amsterdam geboren en heeft, zo blijkt uit een archiefstuk in het Stadsarchief Amsterdam dat Bredius gevonden heeft, op 12 juni 1659 zijn huwelijksvoorwaarden opgesteld, waaruit blijkt dat hij ging trouwen met Judith de Vries.

De schilder was kennelijk niet erg gezond, want al in 1665 werden de voorwaarden gewijzigd en er stond dat de kunstenaar toen 'sieckelyck' was. Naast kunstschilder was Spruyt ook 'wisselaer', hij had dus twee bronnen van inkomsten. Spruyt is niet oud geworden en overleed op 42-jarige leeftijd in 1671 en is op 8 september van dat jaar in de Noorderkerk begraven. Spruyt en zijn vrouw hadden één dochter, Judith Spruyt (1660-1709). Zijn vrouw heeft hem ruim overleefd en is pas in 1707 overleden. Dat hij zijn weduwe vermogend heeft achtergelaten blijkt uit een, zoals Bredius het omschrijft, 'onaangenaam geval in haar huis'. Zij blijkt door haar 'dienstmaecht' Geesje Jans meer- dere malen bestolen te zijn voor in totaal f 1425,-, voorwaar een enorm bedrag! Bredius besloot

* Johannes Spruyt
'Zelfportret' (1661).
Olieverf op paneel, ovaal.
29 x 22 cm. In verguld
lindhouten lijst.
Foto Collectie Six,
Amsterdam.

* Johannes Spruyt 'Portret van Judith de Vries' (1661).
Olieverf op paneel, ovaal.
28,5 x 23 cm. In verguld
lindhouten lijst.
Foto Collectie Six,
Amsterdam.

INVENTARIS-
NUMMER
CS 03460

dit artikel met een opsomming van werken van Spruyt, die hij deels uit veilingnotities kende, maar ook enkele die hij had gezien. Het betreft hier allemaal werken met vogels, eenden en pluimvee. Daarnaast zijn uit bronnen ook genre- en historiestukken bekend, onder andere enkele die *Diana en haar nimfen* tot onderwerp hebben.

Attributen

De portretten in de Collectie Six zijn de enige twee portretten die tot nu toe van deze kunstenaar bekend zijn. Bredius heeft deze al in 1922 gezien en in *Oud Holland* gepubliceerd. Hij zag ze in Leiden, 'in bruikleen afgestaan door Mr. F.A. Baron van Styrum'. Bredius schreef toen dat 'dit [...] de eerste portretten [zijn] van zijne hand, die mij onder de oogen kwamen. Zeker niet de eenige, die SPRUYT geschilderd heeft.' Hij schreef er niet bij waar hij ze had gezien, maar dat zal Museum De Lakenhal zijn geweest. 'De schilderijen herinneren opvallend aan Frans van Mieris', zo schreef hij erbij.

Wat de aanleiding voor deze portretjes is geweest blijft gissen

Op het zelfportret heeft de kunstenaar zich afgebeeld als herder in een wit hemd en een rode mantel. Kunstenaars lieten zich in die periode wel vaker in een pastorale outfit portretteren. In het Amsterdam Museum is bijvoorbeeld een portret van Jacob Adriaensz. Backer die de kunstenaar Bartholomeus Breenbergh in 1644 op vergelijkbare wijze heeft afgebeeld. In zijn hand heeft Spruyt een rol papier; niets wijst er in het portret op dat hij kunstschilder is. Vaak immers beeldt een kunstenaar zich in een zelfportret uit met palet en penselen in de hand. Op het andere portret heeft hij zijn vrouw Judith de Vries geschilderd, in een blauwe jurk met bruine mantel en om de nek een dubbele string parels. De handen zijn over elkaar gevouwen en zij kijkt de beschouwer lieflijk aan. Beide portretjes zijn gesigneerd en 1661 gedateerd met als toevoeging bij de man 'AE 33' en de vrouw toevoeging 'AE 27'. Ze waren toen dus respectievelijk 33 en 27 jaar oud. Wat de aanleiding voor deze portretjes is geweest blijft gissen. Het echtpaar was immers al getrouwd en had reeds een dochter. Mogelijk was Spruyt al wat aan het kwakkelen en voelde hij om die reden de behoefte zichzelf en zijn vrouw te schilderen.

Omlijsting

Maar wat een bijzondere lijsten zitten er om de portretjes. Ze zijn in lindhout gestoken en verguld en waarschijnlijk mede doordat ze nooit op de markt zijn geweest in *mint condition*. Ze waren in 1984 in het Rijksmuseum te zien op de onvol-

prezen tentoonstelling *Prijs de Lijst*. In de bij die tentoonstelling verschenen catalogus worden ze door Pieter van Thiel, oud-directeur Schilderijen van het Rijksmuseum, uitvoerig beschreven. Daar waar Spruyt het niet nodig vond om zichzelf met schildersattributen af te beelden, is dit in de lijst ruimschoots goedgemaakt. Links prijkt een palet met penselen met erachter een passer, voetmaat en schilderstick en rechts is het wapen van het Sint Lucasgilde (het schildersgilde) op de lijst geplaatst, met erboven een liniaal en een rechte hoek. De ovale lijst is afgezet met eikenloof en erdoorheen kronkelt een slang die onder in zijn staart bijt. Onder de kop van de slang is nog net het familiewapen van Spruyt zichtbaar, een jonge boom. De lijst wordt als het ware bekroond met een Korintisch kapiteel. Op de lijst van het portret van Judith de Vries prijkt onder het familiewapen een klimmende adelaar met ernaast de initialen IDV. Ook hier zijn weer attributen toegevoegd. Links is een naaikussen met iets erboven een ellemaat en een schaar en rechts is een ruitvormig schild met een lauwerkranen te zien. Boven op de lijst is een kantklokkussen geplaatst achter de kronkelende slang. De lijst is hier afgezet met een olijkranen. De symboliek van beide lijsten is overduidelijk. De slang die zichzelf in de staart bijt staat voor de eeuwigheid, de attributen op de lijst van het zelfportret spreken voor zich en die op de lijst van de vrouw wijzen op de huiselijke taken van de vrouw.

Vererving

De portretten zijn pas in 2023 aan de Collectie Six toegevoegd. Na het overlijden van Judith de Vries kwamen ze bij haar dochter Judith Spruyt terecht en vervolgens zijn ze tot het midden van de 18de eeuw vererfd in vrouwelijke lijn. Toen belandden ze bij Anna Maria Visscher (1729-1792), die in 1742 trouwde met Jan van Styrum (1721-1774). Vervolgens zijn ze uiteindelijk terechtgekomen bij ir. Albert baron van Styrum (1893-1970), de overgrootvader van de huidige bewoner van het Six Huis, Bas Six. Nu pronken ze daar dus aan de wand aan de Amstel; ze horen er meer dan thuis. ☺

Verder lezen

- A. Bredius, Het schildersregister van Jan Sysmus, Stads Doctor van Amsterdam, *Oud Holland* 8 (1890), p. 16;
- A. Bredius, Johannes Spruyt, *Oud Holland* 27 (1909), p. 125-130;
- A. Bredius, Johannes Spruyt, portretschilder, *Oud Holland* 40 (1922), p. 82;
- P.J.J. van Thiel en C.J. de Bruyn Kops, *Prijs de Lijst. De Hollandse schilderijlijst in de zeventiende eeuw*. Amsterdam 1984, p. 198-199, nr. 45 met afb.;
- A. Blankert, *Museum Bredius. Catalogus van de schilderijen en tekeningen*. Zwolle/Den Haag 1991, p. 205, 207;
- N. Birnfeld, *Der Künstler & seine Frau. Studien zu Doppelbildnissen des 15.-17. Jahrhunderts*. Weimar 2009, p. 167-169.